

บทความวิชาการ

พุทธศาสนากับกระบวนการเรียนรู้

พระครูอาทรธัญญานุรักษ์ (มนตรี ฐิตสีโล)¹

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการมองชีวิตตามหลักอริยสัจ 4 ว่าทุกข์หรือปัญหาของชีวิตเกิดจากกิเลส ตัณหา ซึ่งเป็นผลมาจากผัสสะ การดับตัณหาสามารถดับด้วยสติ และสติจะเกิดขึ้นได้ด้วยกระบวนการฝึกฝนอบรมตนใน 3 ด้าน ได้แก่ อบรมตนด้านศีล สมาธิ และปัญญา โดยมีปัจจัย เริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวศรัทธา ซึ่งมีกัลยาณมิตรแนะแนวในการคิดวิเคราะห์ พิจารณาและนำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ จากนั้นบุคคลจึงนำตนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติและคิดวิเคราะห์ พิจารณาสังเกตอย่างเป็นอิสระด้วยโยนิโสมนสิการ เมื่อบุคคลมีโยนิโสมนสิการสัมมาทิฐิก็จะเกิดขึ้นตามมา ทำให้องค์ธรรม (องค์มรรค) ในกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นและสัมพันธ์เป็นกระบวนการอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสัมพันธ์กับองค์ธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการเรียนรู้บรรลุจุดมุ่งหมาย คือ ปัญญาอุทเทสิทธาน 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 ซึ่งส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้พัฒนาไปตามลำดับขั้นวิสุทธิ 7 ซึ่งสิ่งที่ใช้ตรวจสอบความถูกต้องของกระบวนการเรียนรู้ คือมนุษย์สามารถใช้

อายตนะภายในตัวมนุษย์สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างถูกต้อง ระวังไม่ให้กิเลสครอบงำจิตใจเมื่อรับรู้สิ่งต่างๆ

บทนำ

สังคมมนุษย์ในปัจจุบันเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและวิชาการมาก มีการพัฒนาประเทศในทุกด้าน การสร้างความเจริญทางวัตถุโดยส่วนมาก ทำให้มีการแก่งแย่งแข่งขันภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งตอบสนองความต้องการทางวัตถุหรือสิ่งเสพติดทั้งหลาย หรือกล่าวได้ว่าสุดโต่งไปในทางบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับชีวิตมนุษย์อยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของกิเลสและความทะยานอยากซึ่งเป็นปัจจัยภายในตัวของมนุษย์เอง และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แก่งแย่งแข่งขันกันซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกบีบบังคับดำเนินชีวิต ระบบสังคมเช่นนี้ทำให้ผู้คนในสังคมเกิดความสับสนเรื่องคุณค่าความดีงาม ทำให้มนุษย์ขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง ความเจริญทางด้านวัตถุดังกล่าวส่งเสริมให้มนุษย์เรียนรู้ในทางที่เห็นแก่ตัวในการแสวงหาวัตถุ

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หรือสิ่งเสพ เป็นการเรียนรู้เพื่อสนองกิเลส ตัณหาที่มีลักษณะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีเพียงกำลังความรู้ทางศาสตร์หรือวิชาแขนงต่างๆ แต่ขาดมิติทางด้านคุณค่าหรือจิตวิญญาณ ซึ่งก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ภายในตัวมนุษย์เอง วิกฤตการณ์ทางการศึกษา วิกฤตการณ์ทางสังคม วิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งวิกฤตการณ์ต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ของมนุษย์มีความบกพร่อง

นอกจากนี้ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมเข้าใจว่า การเรียนรู้คือการเรียนศาสตร์ วิชาการแขนงต่างๆ เพื่อนำความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาประกอบกิจการงานหาเลี้ยงชีพ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทอง และเข้าใจว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากอยู่ภายนอก ระบบการศึกษาที่เป็นทางการหรือระบบการศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะในความเป็นจริง หากมนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ก็ยังคงต้องเรียนรู้ตลอดเวลาและตลอดชีวิตผ่านอายตนะภายในตนเอง ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส รู้สิ่งที่ต้องกาย และรู้ธรรมารมณ์ทางใจ (ส.สพ. (ไทย) 18/68/58) มนุษย์จึงมีการสัมผัสกับสิ่งที่มากระตุ้นหรือสิ่งเร้าอย่างหลากหลายในแต่ละวัน หรือกล่าวได้ว่ามีการรับรู้และเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ ซึ่งการรับรู้และการเรียนรู้ข้อมูลจะถูกต้องจึงจะได้ผลดีหรือเป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตมากน้อยเพียงไรนั้น ต้องมีความสามารถที่จะวิเคราะห์และเลือกรับเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์ ปรับตัว และพัฒนา

ตนเองจากสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและที่สัมผัสตลอดเวลาอยู่เสมอ ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า “มนุษย์เรามีเครื่องมือ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นช่องทางที่เราจะต้องติดต่อกับโลก ถ้าเราติดต่อกับโลกเป็น เราก็ได้ข้อมูล ได้ความรู้ และสามารถพัฒนาความรู้ให้เจริญยิ่งขึ้นไป คนก็จะพัฒนาขึ้น มีความใฝ่รู้ เกิดความสุขจากการเรียนรู้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2544)

พระพุทธศาสนาตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งหลักคำสอนและหลักประพฤติปฏิบัติในพระพุทธศาสนานั้น มีการศึกษาและการปฏิบัติเป็นลำดับเป็นขั้นตอน เพื่อการอยู่โดยสงบสุข และขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมที่สูงขึ้น จนพัฒนาไปสู่ความเป็นอารยชนหรือผู้ประเสริฐ (ม.อ. (ไทย) 14/74-78/78-84) โดยมนุษย์จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์หรือเป็นผู้มีปัญญาได้นั้นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง สามารถเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาตนเองจนเกิดประโยชน์สูงสุดเป็นผลสำเร็จขึ้นมาในชีวิตจริงได้ ซึ่งสิ่งที่ยืนยันความสามารถในการเรียนรู้สูงสุดของมนุษย์ก็คือปัญญาตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงละอาสวะที่ทำให้เศร้าหมอง ทรงละอาสวะที่ทำให้เกิดในภพใหม่ อุปมาดังตนตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนคงเหลือแต่พื้นดินที่ต้นตาลไม่สามารถจะงอกและเจริญเติบโตขึ้นมาได้อีก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นต้นแบบของมนุษย์ในการเรียนรู้หรือเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ดังนั้นในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ซึ่งมีคุณค่าและมีความสามารถในการเรียนรู้สูงสุดจึงควรทำความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่ความเจริญงอกงามของชีวิตและปัญญาหรือมิติทางด้านจิตวิญญาณให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้ตกไปอยู่ในกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและกระแสแห่งกิเลสตัณหา อันเป็นการทำลายศักยภาพของความเป็นมนุษย์ไปอย่างน่าเสียดายเพราะทราบว่าที่มนุษย์ยังมีปัญหา มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ มนุษย์ก็ยังคงเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีความสุขตามศักยภาพสภาพแวดล้อม และตามความพร้อมของแต่ละบุคคล โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐาน

กระบวนการเรียนรู้ทางตะวันตก

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางตะวันตกเป็นวิทยาศาสตร์สาขาวิชาจิตวิทยาแขนงหนึ่ง ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นผลจากการศึกษากายวิภาควิทยาและสรีรวิทยาเกี่ยวกับสมองและระบบประสาท อธิบายหน้าที่ต่างๆ ของระบบประสาท และอวัยวะรับความรู้สึกไว้อย่างละเอียดและชัดเจน

ต่อมาวิทยาศาสตร์สาขาวิชาจิตวิทยาประสบความสำเร็จอย่างมาก ได้นำเอาความรู้ในวิชาการอื่นๆ เช่น ชีววิทยา มานุษยวิทยา แพทยศาสตร์ สถิติ ฯลฯ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สำหรับการศึกษา การอนามัย การอุตสาหกรรม และในกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ รวมถึงนำมาใช้ในการศึกษาระบบพฤติกรรมของมนุษย์ เพื่อศึกษาความต้องการของมนุษย์และพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

นักวิทยาศาสตร์มีแนวคิดว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทหนึ่งที่มีลักษณะบางประการทางชีววิทยาล้าหลังกับสัตว์โลกทั่วไป เป็นสิ่งมีชีวิต มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ต้องการพักผ่อน มีความหิวกระหาย และต้องการสืบพันธุ์ เป็นต้น อันเป็นสภาวะตามธรรมชาติ แต่มนุษย์มีลักษณะพิเศษทางชีววิทยาเหนือกว่าสัตว์ทั่วไป เช่น มีร่างกายตั้งตรงตามธรรมชาติแต่มนุษย์มีลักษณะพิเศษทางชีววิทยาเหนือกว่าสัตว์ทั่วไป เช่น มีร่างกายตั้งตรงจากพื้นโลกมีสมองที่ทำหน้าที่ด้านการรับรู้ การคิด การจำ การลืม มีเซาว์ปัญญา มนุษย์สามารถใช้สมองคิดสร้างสรรค์และปรับปรุงแก้ไขความเป็นอยู่ให้ประณีตได้สูงกว่าสัตว์ทั่วไป ทั้งนี้เนื่องมาจากความต้องการของมนุษย์หลายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ความต้องการหากไม่ได้รับการตอบสนองเป็นสาเหตุให้เกิดความเครียดบีบคั้นทางจิตใจ กระวนกระวายใจ เป็นทุกข์ ความต้องการทางจิตใจและสังคมมีแรงขับ (drive) อันเกิดจากการเรียนรู้ แรงขับมีพลังผลักดันพฤติกรรมและเป็นสภาพส่งผลให้เกิดความเครียด ความคับข้องใจ ทำให้มนุษย์ดิ้นรนและมีการกระทำหรือพฤติกรรมเพื่อแสวงหาสิ่งที่จะตอบสนองความต้องการ เมื่อได้รับการตอบสนองก็พอใจเป็นสุข เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองก็รู้สึกขัดเคืองใจเป็นทุกข์ มนุษย์จึงกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยความคาดหวังที่จะได้รับสิ่งจูงใจเป็นผลตอบแทน (มาโนช ตันชวณิชย์, 2535)

เมื่อมนุษย์มีการแสวงหาเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ต้องการและนำไปสู่พฤติกรรมดังกล่าว

จึงน่าสนใจว่ามนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้
อย่างไร และมีกฎเกณฑ์ สถานการณ์ หรือ
สิ่งแวดล้อมต่างๆ หรือเงื่อนไขต่างๆ ที่ทำให้
การเรียนรู้และการแก้ปัญหาเกิดขึ้นได้อย่างไร

การศึกษาระบบพฤติกรรมของมนุษย์
นั้น การศึกษาว่าด้วยกระบวนการเรียนรู้ถือว่า
มีบทบาทสำคัญที่สุด จึงทำให้สำนักจิตวิทยา
ส่วนใหญ่ที่สำคัญ ได้แก่ สำนักโครงสร้าง
แห่งจิต สำนักพฤติกรรมนิยม สำนักหน้าที่
แห่งจิต สำนักเกสตัลต์ สำนักจิตวิเคราะห์และ
สำนักการรู้คิด พัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับการ
เรียนรู้ มีการทดลองเชิงปริมาณเกี่ยวกับ
พฤติกรรมการเรียนรู้โดยสัตว์ทดลอง ทำให้
เกิดทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ ขึ้นและในบรรดา
ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ทั้งหลาย ทฤษฎี
พฤติกรรมศาสตร์ได้รับแรงผลักดันมากที่สุด
เป็นจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้เบื้องต้นและได้
พัฒนามาสู่ทฤษฎีการเรียนรู้ในสมัยต่อมา
จนถึงปัจจุบัน (พริตจ็อบ คอปร้า, 2550)

ทฤษฎีของการเรียนรู้

1. พฤติกรรมการตอบสนองของ
มนุษย์เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ตอบสนองต่อ
ความต้องการทางธรรมชาติ

2. พฤติกรรมการตอบสนองของ
มนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้จากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยง
กับสิ่งเร้าตามธรรมชาติ

3. พฤติกรรมการตอบสนองของ
มนุษย์ที่เกิดจากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้า
ตามธรรมชาติจะลดลงไปเรื่อยๆ และหยุดลง
ในที่สุดหากไม่ได้รับการตอบสนองตาม
ธรรมชาติ

4. พฤติกรรมการตอบสนองของ
มนุษย์ที่เกิดจากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้า
ตามธรรมชาติจะลดลงและหยุดไปเมื่อไม่ได้
รับการตอบสนองตามธรรมชาติ และจะ
ปรากฏขึ้นได้อีกโดยไม่ต้องใช้สิ่งเร้าตาม
ธรรมชาติ

5. มนุษย์มีแนวโน้มที่จะจำแนก
ลักษณะของสิ่งเร้าให้แตกต่างกันและเลือก
ตอบสนองได้ถูกต้อง (ทิสนา แวมมณี, 2548)
กฎแห่งการเรียนรู้

1. กฎแห่งการลดภาวะ คือ ความ
เข้มข้นของการตอบสนองจะลดน้อยลงเรื่อยๆ
ถ้าวัชวะรับสัมผัสได้รับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไข
เพียงอย่างเดียว หรือความมีสัมพันธ์ระหว่าง
สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขกับสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไข
ห่างออกไปมากขึ้น เช่น การให้แต่เสียงกระดิ่ง
อย่างเดียว โดยไม่ให้ผงเนื้อตามมา จะทำให้
สุนัขเกิดปฏิกิริยาน้ำลายไหลลดลงเรื่อยๆ

2. กฎแห่งการฟื้นคืนสภาพ คือ การ
ตอบสนองที่เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ลดลง
เพราะได้รับแต่สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเพียงอย่าง
เดียว จะกลับปรากฏขึ้นอีกและเพิ่มมากขึ้นๆ
ถ้าวัชวะรับสัมผัสมีการเรียนรู้อย่างแท้จริง
โดยไม่ต้องมีสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขมาเข้าคู่ช่วย

3. กฎแห่งการสรูปกฎเกณฑ์
โดยทั่วไป คือ ถ้าวัชวะรับสัมผัสมีการเรียนรู้
โดยการแสดงอาการตอบสนองจากการวาง
เงื่อนไขต่อสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขหนึ่งแล้ว ถ้ามี
สิ่งเร้าอื่นที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับสิ่งเร้าที่
วางเงื่อนไขเดิม อวัชวะรับสัมผัสจะ
ตอบสนองเหมือนกับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขนั้น
เช่น ถ้าสุนัขมีอาการน้ำลายไหลจากการสั้น

กระดิ่งแล้ว เมื่อสุนัขตัวนั้นได้ยินเสียงระฆัง หรือเสียงฉาบจะมีอาการน้ำลายไหลทันที

4.กฎแห่งความแตกต่าง คือ ถ้าอวัยวะ รับสัมผัสมีการเรียนรู้ โดยการตอบสนองจากการวางเงื่อนไขแล้ว ถ้าสิ่งเร้าอื่นที่มีคุณสมบัติแตกต่างจากสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเดิม อวัยวะ รับสัมผัสจะตอบสนองแตกต่างไปจากสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขนั้น เช่น ถ้าสุนัขมีอาการน้ำลายไหลจากการสั่นกระดิ่งแล้ว เมื่อสุนัขตัวนั้นได้ยินเสียงประทัดหรือเสียงปืนจะไม่มีการน้ำลายไหล (กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ, 2524)

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยมีแนวคิดความมนุษย์จะเป็นผู้ประเสริฐหรือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการฝึก (จุ.ธ.(ไทย) 25/322/133) เป็นการฝึกฝนหรือการเรียนรู้จนประสบผลสำเร็จตามลำดับตามสติปัญญาและความพร้อมของแต่ละบุคคล (อง.จตุกก.(ไทย) 21/162/227) การฝึกฝนหรือการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต เพราะมนุษย์ต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ หรือเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับโลกในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีการปรับตัวและพัฒนาตนเองตามสภาพแวดล้อม ตามยุค ตามสมัย ตามกาลเวลาเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข เช่นเดียวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางตะวันตกที่มีความคิดความมนุษย์สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองไปในทางที่ดีขึ้นภายหลังจากการเรียนรู้

การเรียนรู้หรือหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนานั้นเรียกว่า ลึกษา หรือ ศึกษา วิธีชีวิต คือการศึกษา วิธีชีวิตที่ดีประกอบด้วยระบบการอยู่ร่วมกันที่ดี คือ สิล หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยความปกติ ระบบการอยู่ร่วมกันของชีวิตควรจะต้องประกอบด้วยการพัฒนาจิตและพัฒนาปัญญาให้ยิ่งๆ ขึ้นไปด้วย ทำให้ระบบการอยู่ร่วมกันดียิ่งๆ ขึ้น สิลลึกษา จิตตลึกษา และปัญญาลึกษา ที่เรียกว่า การศึกษาทั้ง 3 หรือไตรลึกษานั้น เพราะเป็นวิธีชีวิตทั้งหมด วิธีชีวิตทั้งหมดคือการศึกษา การศึกษาจึงไม่ใช่การเรียนวิชา (ศ.นายแพทย์ ประเวศ วะสี, 2542) การเรียนรู้เป็นกระบวนการของผู้เรียนที่ประกอบด้วยองค์ความรู้คือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ที่นำไปสู่ความเจริญงอกงามของสติปัญญา (ศ.สุมน อมรวิวัฒน์, 2546)

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นคำว่า เรียนรู้ เรียน ลึกษา ศึกษา และพัฒนา จึงเป็นคำที่ใช้แทนกันได้ โดยที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับ ลึกษา แปลว่า ธรรมชาติอันบุคคลพึงศึกษา ปฏิบัติอันบุคคลพึงศึกษาการพัฒนา การฝึก ฝึกปรือ ฝึกอบรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549)

ปฏิบัติอันบุคคลพึงศึกษานี้ ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนามุ่งเน้นไปที่ข้อประพจน์ปฏิบัติ 3 อย่าง คือ อธิสิลลึกษา อธิจิตตลึกษา และอธิปัญญาลึกษา (อง.ต.ก.(ไทย). 20/82/308-309,310-311) หรือเรียกว่า ไตรลึกษา ซึ่งสาระของไตรลึกษา ก็คือ การฝึกฝนอบรมตนเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศลเพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีหรือ

ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือสังคัมด้วยกาย วาจา ใจ (อภิสีลสิกขา) การฝึกฝนคุณภาพจิตใจให้เกิดความตั้งมั่นแน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่าน รวมถึงการฝึกฝนจิตใจให้มีคุณธรรมส่งเสริมต่อการดำรงชีวิตที่ดีงามและสามารถที่จะก้าวสู่การฝึกฝนอบรมด้านปัญญาต่อไป (อภิจิตตสิกขา) และการฝึกฝนปัญญาให้รู้เท่าทันระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งปวงตามธรรมชาติ (อภิปญญาสิกขา) ซึ่งหมายถึงอายตนะภายในกับอายตนะภายนอกได้แก่

1. จักขุ (ตา) กับ รูป (รูป)
2. โสตตะ (หู) กับ สัทตะ (เสียง)
3. ฆานะ (จมูก) กับ คันธะ (กลิ่น)
4. ชิวหา (ลิ้น) กับ รส (รส)
5. กาย (กาย) กับ โภภุญัพพะ (สิ่งที่

ถูกต้องกาย)

6. มโน (ใจ) กับ ธรรมารมณ (สิ่งที่ใจนึก) (ส.สพ. (ไทย) 18/23/22)

พระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้สูงสุดที่ปัญญา กล่าวคือ ปัญญาที่รู้เท่าทันสิ่งทั้งปวงตามธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่จะฝึกฝนควบคุมระมัดระวังตนให้รู้เท่าทันเมื่อตาเห็นรูป จมูกได้กลิ่น หูได้ยินเสียง ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัส ใจรับรู้ อารมณ์ ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองภายในขอบเขตของสิ่งที่ได้เรียนรู้ต่างๆ สามารถที่จะดำเนินชีวิตให้ถูกต้องดีงามแก่ปัญหาในชีวิตและดับทุกข์ได้

สรุป

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ตะวันตกเป็นการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์อย่างเป็น

ระบบด้วยการทดลองที่เป็นรูปธรรมทางวิทยาศาสตร์ โดยมีแนวความคิดว่ากระบวนการเรียนรู้เกิดจากองค์ประกอบคือ สิ่งเร้า อวัยวะรับสัมผัส ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ประสบการณ์เดิม และการแปลความหมายจากสิ่งที่ได้รับสัมผัสนั้นคืออะไร ทำให้มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าตามที่ได้รับรู้ เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดเป็นการรับรู้และทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้น ดังนั้นเมื่อเผชิญกับสิ่งเร้าใหม่สมองจะมีการค้นข้อมูลจากประสบการณ์เดิม ถ้าหาพบเรียกว่าจำได้ ถ้าหาไม่พบเรียกว่าการลืม ดังนั้นสมองจึงเป็นศูนย์กลางของความคิดและเป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้ของมนุษย์

พระพุทธศาสนามีแนวความคิดว่ากระบวนการเรียนรู้เกิดจากองค์ประกอบคืออายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ถูกถูกต้องกาย (โภภุญัพพะ) อารมณ์ที่เกิดกับใจ (ธรรมารมณ) และวิญญาณ คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออายตนะภายในกับอายตนะภายนอกกระทบกัน เมื่อองค์ประกอบทั้งสามดังกล่าวประจวบพร้อมกันจึงเกิดเป็นผัสสะ ผัสสะจึงเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้ของมนุษย์ ข้อมูลต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะจะเป็นข้อมูลหรือความรู้ได้ต้องผ่านการแปลความหมายด้วยจิต โดยประมวลผลจนเกิดเป็นความรู้และสื่อสารกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัว พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับจิตและการรับรู้อารมณ์ต่างๆ อันเป็นสภาวะเฉพาะของจิตที่ไม่สามารถ ชั่ง ตวง วัด ด้วย

วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่น ความโกรธ ความพอใจ ปีติ ฯลฯ

การเรียนรู้จึงเป็นการใช้อายตนะภายในตัวมนุษย์เองสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องและต้องประกอบด้วย โยนิโสมนสิการ และสัมมาทิฐิ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมแสดงออกทางกาย วาจา รวมถึงการสำรวมใจไม่ให้กิเลสเข้าครอบงำ เป็นการเริ่มความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการเรียนรู้ภายนอกตัวบุคคลเข้าไปหาภายในตัวบุคคล ส่งผลต่อความสัมพันธ์ด้านจิตใจ อันเป็นความสงบภายใน เป็นการ

ฝึกฝนอบรมจิตให้พ้นจากอำนาจ กิเลส ตัณหา อุปาทานด้วยสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา จนพัฒนาไปสู่ปัญญาที่ถูกต้องตามหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นความรู้เท่ากันสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริงจนสามารถทำลายกิเลสและหลุดพ้นจากความทุกข์ ความสัมพันธ์ทางพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาดังกล่าวมีบทบาทต่อการพัฒนามนุษย์ให้เจริญงอกงามใน 4 ด้านคือ กาย ศีล จิตและปัญญา อันนำไปสู่จุดหมายของชีวิตตามความพร้อมของบุคคล ได้แก่ จุดหมายปัจจุบันจุดหมายเบื้องหน้า และจุดหมายสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ. (2524). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ทศนา แคมมณี. (2548). **ศาสตร์แห่งการสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2542). **พุทธธรรมกับอุดมการณ์สำหรับศตวรรษที่ 21. พุทธธรรมกับอุดมการณ์สำหรับศตวรรษที่ 21 : ปาฐกถาครบรอบ 60 ปี พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). **กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสู่ประชาธิปไตย. สารความรู้ที่ได้จากการสัมมนาทางวิชาการเพื่อนำเสนอผลการวิจัย/ผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ องค์การค้ำฟ้าของคุรุสภา.
- พริตจือป คาปร้า. พระประชา ปสนุนธมุ โม และคณะ (ผู้แปล). (2550). **จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มานิช ตันชวนิชย์. (2535). **การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2546). แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. **วิธีการเรียนรู้ของคนไทย : ประมวลสาระจากการประชุมและรวมข้อเขียนจากนักคิด**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.